

Ett viktigt bidrag till modern gayhistoria

Recension av Erik Näslund, *Rolf de Maré: Konstsamlare, balettleddare, museiskapare.*

Lidingö: Langenskiöld, 2008 (615 sidor)

Balettmuseets chef Erik Näslund har kommit ut med en ny tung bok, bokstavligen tung, nära tre kilo. Bokens vikt beror inte så mycket på mängden sidor (den är t.ex. mer än 100 sidor kortare än *Sympatiens hemlighetsfulla makt*) utan på tjockt papper och flott utförande, som inte alltid gör det lättare att ta texten till sig. Bortsett från dessa tekniska detaljer är boken även i överförd betydelse tungviktig och högst läsvärd.

Det var länge kutym att s.k. sexuella avvikelser inte fick nämnas eller antydvas i en vetenskaplig biografi. När Svenska akademien vid sitt jubileum 1986 lät historieprofessorn Erik Lönnroth ge ut en biografi över Gustav III skapade författaren mot bättre vetande en heterosexuell kärlekshistoria åt sin grundare (boken kom ut igen oförändrad 2008!). Katalogförfattaren vid den stora Eugen Janssonutställningen 1998 fann sig också föranlåten att tolka in i hans måleri en längtan efter kvinnan som skulle bli »hans själs frälsning och lycka«, något som senast Patrik Steorn raljerade över i *lambda nordica* 3/2007. Den kyska frågan »Hur kunde Selma skildra kärleken så passionerat?« och litteraturhistorikernas länge hårdnackade förnekande av Selma Lagerlöfs verkliga känslor har Svante Norrhem utmärkt skildrat i *lambda nordica* 3/1997. Bengt Häger, Näslunds föregångare som chef för Dansmuseet och Rolf de Marés nära medarbetare, protesterade på 1990-talet i *Dagens Nyheter* trots bättre vetande mot antydningar om att de Maré varit homosexuell, men fick svar på tal av Erik Näslund. I ett par av sina tidigare biografier, över Nils Dardel 1988 och Carl Milles 1991, har Näslund också på ett övertygande sätt framhållit homoerotikens betydelsefulla roll för dessa konstnärer. I Dardel-boken möter vi redan Rolf de Maré som den unge Dardels partner och viktiga stöd.

Tidningen *Fäderneslandets* spektakulära outande av Dardel – de Maré och deras gemensamma pojkvän dansören och koreografen Jean Börlin på 1920-talet blev ett viktigt inslag i *Sympatiens hemlighetsfulla makt* 1999. Helt naturligt spelar denna historia också en avgörande roll i den nya biografen, med intressanta nya uppgifter.

Man kan säga att Näslunds nya bok egentligen består av flera tunga specialstudier och biografier: över rikemansbarnet de Maré, hans familj och hans olika partner genom åren, över Nils Dardel och Jean Börlin, över Svenska balettens historia, över de Marés utomeuropeiska dokumentation av dans och dansmasker, över hans konstsamling. I denna tidskrift är det främst homosexualiteten och skildringen av det tidiga 1900-talets gaykretsar som skall tas upp.

Som tillhörande, den visserligen obetitlade, adeln och Sveriges mest förmögna kretsar är det påtagligt att Rolf de Maré inte behövde bekymra sig över sin läggning. Både i Stockholm och Skåne fanns det ganska öppna manliga adelskottierier som med tydlig nonchalans visade sig på offentliga lokaler och i varandras hem. Den ekonomiskt oberoende och självmedvetne de Maré brukade under hela sitt liv återkommande ta med sig sin aktuella pojkvän på resor världen runt. Till skillnad från Nils Dardel som visserligen tillhörde samma kretsar men saknade den stormrikes överlägsenhet hade de Maré aldrig någon strävan efter att anpassa sig efter den heteronormativa rollen. När han i Ryska balettens efterföljd skapade Svenska baletten för sin unge feminine balettdansör med gossansikte Jean Börlin försökte han lika lite som kollegan Diagilew dölja att truppens manliga stjärna också var hans älskare. Börlin, som i egenskap av balettdansör inte behövde skapa sig någon heteronormativ maskulinitet, fick dock liksom sin kollega Nijinsky uppleva hur hans bana dalade brant nedåt när hans älskare tröttnade.

Nils Dardel uppträdde livet igenom som den typiske dandyn, en roll som han också gärna återgav i sina egna målningar, fyllda av sockersöta självporträtt. Dandyrollen är typisk för lätt feminina män ur högre socialgrupper, medan motsvarande ur lägre medelklass oftast uppträdde som fjollor (jämför den klassindelning som återges i *Sympatiens hemlighetsfulla makt*). Unga män ur arbetarklassen kunde däremot ofta behålla en naturlig maskulinitet, något som förefaller vara typiskt för flera av de Marés senare partner. Själv tycks han inte haft något behov av att anpassa sig till någon homosexuell roll,

trots att han i sin ungdom, särskilt under sina påtvingade sanatorievistelser på kontinenten, gärna lät fotografera sig i homoerotiska situationer med sina manliga vänner.

Erik Näslund påpekar i sin skildring av de Maré som konstsamlare att homosexuella konstnärer och samlare ofta varit ledande för den moderna konsten. Det har i andra sammanhang framhållits att homosexuella, liksom en annan viktig minoritetsgrupp, judar (ofta i kombination), just genom sitt utanförskap saknar behov av att ansluta sig till rådande normer och därför är öppna för ny konst och nya former. Svenska baletten liksom Ryska baletten kom att bli en samlingspunkt för det europeiska avantgardet beträffande både konst och musik. Det gäller också Jean Börlin som koreograf liksom hans kollega Nijinsky: bägge kom genom sin nya otraditionella koreografi att skapa grundvalen för mycket av den moderna baletten.

För den dansintresserade är Erik Näslunds nya bok naturligtvis ett måste, men också för den som vill sätta sig in i 1900-talets manliga homosexuella värld är de Maré-biografin ett utmärkt och omistligt tillskott till skildringarna i *Sympatiens hemlighetsfulla makt*. Så länge den varar är också utställningen i Dansmuseet på samma tema med sin rika inte minst fotografiska dokumentation ett varmt rekommenderat komplement till boken. För denna och bildmaterialet i boken liksom research har Johan Rosell också gjort en viktig insats.

Göran Söderström